

INO PASARÁN!

80 godina Internacionalnih Brigada

¡NO PASARÁN!

80 godina Internacionalnih Brigada

19 - 24. oktobar 2016. // Jugoslovenska Kinoteka // Dom kulture Studentski grad

SADRŽAJ

05	80 GODINA INTERNACIONALNIH BRIGADA	
10	PROGRAM	
15	IZLOŽBE	
20	FILMSKI PROGRAM	
22	O FILMOVIMA	
30	DEBATE	
32	BELEŠKE O UČESNICIMA	
	INICIJATIVA ZA OSLIKAVANJE MURALA POVODOM OBELEŽAVANJA OSAMDESETOGODIŠNJICE OSNIVANJA INTERNACIONALNIH BRIGADA	
39		
	RADNA SKICA ZA OSLIKAVANJE MURALA	
	FLAMENKO, REČ SAOSEĆANJA I POBUNE	26
	RECITAL LUCÍA SÓCAM	03

80 GODINA INTERNACIONALNIH BRIGADA

Ove godine navršilo se osamdeset godina od početka Španskog građanskog rata, a 22. oktobra navršava se isto toliko godina od osnivanja Internacionalnih brigada. Španski rat bio je prolog, uvod u Drugi svetski rat; u Španiji su se tada, po prvi put, direktno sukobili međunarodni (i nacionalni španski) fašizam i snage koje će u otporu planetarnom projektu fašističke dominacije, uz svu ideološku raznolikost, poneti ime snaga antifašizma i(li) demokratije. U odbrani Španske republike učestvovalo je 35.000-40.000 interbrigadista-dobrovoljaca slobode iz više od pedeset zemalja. U tom, istorijski jedinstvenom pokretu međunarodne solidarnosti našlo se preko 1750 dobrovoljaca (prema Avgustu Lešniku i Hervé Lemesle-u, bilo ih je 1912) iz tadašnje Jugoslavije. Ta bitka je u Španiji tada izgubljena, Španija je završila u diktaturi koja je potrajala gotovo 40 godina, a svet je, ni 23 godine po okončanju Prevog svetskog rata, doživeo novi veliki svetski sukob.

Nije prošlo ni pola godine od sloma Španske republike, a fašizam je krenuo u novu, smrtonosnu avanturu, u novi veliki rat koji je doneo svetu nezamisliva ljudska stradanja i materijalna razaranja da bi, tek šest godina posle, i fašizam bio slomljen zajedničkim naporom svetske antifašističke koalicije čiji su integralni deo bili pokreti otpora u okupiranim zemljama, među kojima je istaknuto mesto izbio narodnooslobodilački pokret naroda Jugoslavije.

Jugoslovenski dobrovoljci, naši Španci, platili su visoku cenu za svoju privrženost slobodi. Više od polovine onih koji su u Španiji započeli svoje ratovanje za slobodu nije doživelo pobjedu protiv fašizma: najbrojniji među njima su oni koji su pali braneći Špansku republiku. Neki od onih koji su početkom 1939. prešli Pirineje, nastavili su borbu u francuskom pokretu otpora, među njima i Ljubo Ilić, Vlajko Begović, Guido Nonweiler, Savo Čiprovac, Lazar Udovički, Lazar Latinović i Dimitrije Koturović, legendarni major Kot, heroj francuskog pokreta otpora čije ime nosi jedna ulica u Marseju. Ima nažalost i onih koji su završili u nacističkim logorima smrti, a od 250 španskih boraca koji su učestvovali u narodnooslobodilačkom ratu, njih polovina nije doživela pobjedu nad fašizmom, a svaki četvrti je proglašen za narodnog heroja. Na čelu završnih operacija za oslobođenje zemlje, kao komandanti armija, nalazili su se: Koča Popović, Peko Dapčević, Kosta Nađ i Petar Drapšin, sva četvorica španski borci.

Za mnoge dobrovoljce, kako iz Jugoslavije, tako i iz drugih delova sveta, može se reći da su, uzimajući u obzir podatke iz njihovih ličnih biografija, doživeli poraze, ne samo u Španiji, već i u svojim matičnim zemljama posle Drugog svetskog, u staljinističkim čistkama i makartijevskim progonima iznova podeljenog sveta. Pa ipak, Gregorio Moran ima pravo kada kaže da su borci internacionalnih brigada "pobednici svih poraza". Zašto? Pa zato što su ušli u istoriju i kolektivno (među)narodno pamćenje kao simboli bezostatnog žrtvovanja za svoje i, istovremeno, univerzalne

ljudske ideale i vrednosti. A kako ti ideali: sloboda, socijalna jednakost i bratstvo među ljudima i narodima, ni danas, 80 godina posle španske avanture, nisu dosegnuti, sećanje na to vreme i njegove aktere ima i u današnjem svetu, kojim dominira dogma neoliberalizma, osvešćujuću i mobilizacijsku vrednost. Pre nekoliko meseci, upravo u Madridu, Janis Varufakis je pozvao na "formiranje novih internacionalnih brigada" u borbi za jednu novu, uistinu demokratsku Evropu. Reč je, naravno, o reafirmaciji ideje međunarodne solidarnosti, kao suštinskoj potrebi i ključnom sastojku koji moraju da poseduju pokreti u današnjim socijalnim i političkim bitkama ako žele da optimizuju svoje šanse za uspeh; te bitke moraju da se vode simultano, na nacionalnom, regionalnom i globalnom planu, nikako odvojeno, jer, svet u kojem mi danas živimo „uspešno“ odoleva opasnosti novog globalnog oružanog sukoba poput onog koji je proizveo fašizam, ali su socijalno-ekonomske nejednakosti, netolerancija, sukobi i nasilje na raznim tačkama planete deo svakodnevne istorije čovečanstva i danas, sedamdeset godina posle vojnog slamanja fašizma. Neprevladani problemi i protivrečnosti preraštaju u ratove lokalnog i regionalnog karaktera sa sve vidljivijim i opasnijim globalnim implikacijama. Na tragu redukcionističkog, pseudo-kritičkog i negacionističkog čitanja, odnosno novog ispisivanja istorije, i sudbine pokreta koji su došli na vlast na talasu pobjede nad fašizmom i u antikolonijalnoj revoluciji, stigmatizovana je ideja radikalnog preustrojstva sistema zasnovanog na socijalnim i ekonomskim nejednakostima, sa egoizmom i profitom kao pogonskim gorivom, jer se taj sistem želi predstaviti kao uslov i modus sveukupnog napretka. Građani trpe posledice politike koja od njih zahteva nova lišavanja, smanjivanje i ukidanje socijalne funkcije države, „liberalizovanje“ radnog zakonodavstva, produženje vremena rada i smanjivanje zarada... a zauzvrat im se obećava da će to sve, u jednoj neodređenoj budućnosti dati dobre rezultate. Na delu je ukidanje demokratije iz ekonomije sa jedne, i merkantilizacija politike, sa druge strane. Shodno tome, važne odluke se izmeštaju iz ionako

suženih nacionalnih i nadnacionalnih institucija čime se smanjuje i prazni njihov demokratski kapacitet, a legitimitet postaje sve upitniji.

Neoliberalni model, u inače neravnopravnoj globalizovanoj ekonomskoj i finansijskoj utakmici, u bespoštednoj trci za što bržim i većim profitom doveo je do svetske ekonomske krize koju prati enormni porast nejednakosti među državama, regijama i, pre svega, među građanima.

U tom smislu, pogled usmeren prema događajima iz prošlosti, pomaže da ne samo bolje i potpunije razumemo prošla zbivanja, već i da tačnije identifikujemo i bolje razumemo sadašnje konflikte, budući da oni u sebi nose dimenziju onoga što se može imenovati i kao još u nama živeća, neprevladana prošlost. Jednom rečju, samo u tom (dijalektičkom) suočavanju prošlosti i sadašnjosti, u neprestanom pomeranju, izmeni perspektive, dolazimo u poziciju da iz prošlosti bolje razumevamo sadašnjost, kao i da iz perspektive sadašnjosti bolje razumevamo i tumačimo prošlost.

Kada je o Španskom građanskom ratu reč, pored nesporne činjenice da se tu radilo o prvom oružanom otporu fašizmu, nikako se, u prilici kao što ova, ne bi smela da potisne, gurne u drugi plan ili sasvim zaobiđe – kako se to danas na raznim stranama čini, pa čak i od nekih koji navodno baštine tu borbu i njene ideale - rasprava o socijalnom sadržaju i aspiracijama branilaca Republike i boraca protiv fašizma. Za mnoge od njegovih učesnika, Španski građanski rat bio je dugo snevani „juriš na nebo“, „španska praskozorja“ (Nikoliš) su za mnoge španske i „inostrane“ borce, značila da se oni u Španiji ne bore samo protiv fašizma, već i za uspostavljanje jednog radikalno drugačijeg, pravednijeg društva, utemeljenog na socijalnoj jednakosti i solidarnosti, a ne na profitu i eksploataciji. Bez te dimenzije teško bi bilo objasniti veličinu i širinu međunarodne solidarnosti u odbrani Španske Republike.

Sve su to razlozi, a ima ih još, zbog kojih Udruženje Španski borci 1936-1939 smatra društveno važnim da se obeleži ova svetski značajna godišnjica; stoga se njeno obeležavanje ne može niti sme da svede samo na komemorativno odavanje priznanja jugoslovenskim dobrovoljcima i njihovim saborcima iz sveta. Čuvati živim sećanje na međunarodnu solidarnost i učešće jugoslovenskih dobrovoljaca u odbrani Španske republike znači ukazivati na tačke dodira, kontinuiteta između ondašnjih i današnjih borbi, ili drugačije rečeno, stavljati u prvi plan pitanja koja se tiču naše sadašnjosti, a koja su bila na dnevnom redu i pre osamdeset godina.

To je inspirativna i sadržinska osnova ovog Programa koji realizujemo u saradnji sa Jugoslovenskom kinotekom, Institutom Servantes, Udruženjem Arhiv rata iznanstva-AGE iz Madrida, Nacionalnim arhivom Katalonije, uz veliku i svakovrsnu podršku fondacije Roza Luksemburg bez koje ovaj projekat, u ovim dimenzijama, jednostavno ne bi bio moguć.

*Milo Petrović,
Predsednik udruženja Španski borci 1936-1939*

PROGRAM

SREDA, 19. OKTOBAR

Jugoslovenska kinoteka, Uzun Mirkova 1

Otvaranje manifestacije

19.00 - "Deca rata", otvaranje izložbe

Govore:

Milo Petrović, predsednik udruženja

Dolores Cabra, generalna sekretarka Udruženja Arhiv rata i izgnanstva

Josep Fernández Trabal, direktor Odeljenja istorijskih fondova

Wenke Christoph, rukovodilac Kancelarija za jugoistočnu Evropu Rosa-Luxemburg-Stiftung

Horkestar

19.30 - Koktel

20.00 - Otvaranje filmske smotre

Dokumentarni filmovi iz arhiva Katalonske Kinoteke, 60', 1937.

Pre projekcije prvog filma govoriće:

Marjan Vujović, Upravnik Muzeja Jugoslovenske kinoteke

Enrique Camacho García, direktor Instituta Servantes,

Ivan Mandić, u ime Udruženja Španski borci 1936-1939

ČETVRTAK, 20. OKTOBAR

Jugoslovenska kinoteka, Uzun Mirkova 1

17.00 - Film (velika sala):

"Građanin Negrín" (Ciudadano Negrín), dokumentarac, Imanol Uribe, Carlos Álvarez y Sigfrid Monleón, 85', 2010.

Projekciji će prisustvovati Carmen Negrín, unuka Juana Negrína, poslednjeg predsednika vlade Republike.

19.00 - Film (mala sala):

"Rasa" (Raza), José Luis Sáenz de Heredia, 103', 1942.

18.45 - "Nedelja Španije, Decembar '76, SKC, Beograd, Jugoslavija. Beše nekad", otvaranje izložbe

Govori: **Milo Petrović**, predsednik udruženja

19.00 - Tribina (velika sala):

Internacionalne brigada u Španskom građanskom ratu i međunarodna solidarnost danas

Govore:

Carmen Negrín, počasna predsednica fondacije Juan Negrín

Josep Cruanyes, pravnik i istoričar

Dolores Cabra, generalna sekretarka Udruženja Arhiv rata i izgnanstva

Josep Fernández Trabal, direktor Odeljenja istorijskih fondova Nacionalnog arhiva Katalonije

Francisco Montenegro, istraživač na Univerzitetu Complutense u Madridu

Vjeran Pavlaković, istoričar

Vladan Vukliš, istoričar i arhivista

Razgovor pokreće i vodi:

Olga Manojlović Pintar, istoričarka

21.30 - Film (mala sala):

"Crni hleb" (Pan negro / Pa negra), Agusti Villalonga, 108', 2010.

PETAK, 21. OKTOBAR

Jugoslovenska kinoteka, Uzun Mirkova 1

12.00 - Tribina (multimedijalna sala):

Jugoslovenski "Španci" okom kamere

Govore:

Milanka Todić, profesorka Fakulteta primenjenih umetnosti u Beogradu

Boris Begović, profesor Pravnog fakulteta u Beogradu, sin Vljaka Begovića, interbrigadiste u Španskom građanskom ratu i potonjeg pripadnika Francuskog pokreta otpora

Veljko Đurović, snimatelj/reporter sa ratnih poprišta

Emilio Morenatti, višestruko nagrađivan španski fotoreporter
Asocijated Prensa

Razgovor pokreće i vodi:

Una Čolić, kustos Jugoslovenske kinoteke.

17.00 - Film (velika sala):

"Od tvog prozora do mog" (De tu ventana a la mía), Paola Ortiz, 98', 2011.

19.00 - Film (mala sala):

"Septembar 1975." (Septiembre 1975), Alfonso Dufour, 63,28', 2009.

19.00 - Tribina (velika sala):

Kuda ide Španija. Prema novoj tranziciji?

Govore:

Josep Cruanyes,

Miguel Ángel Moratinos,

Pablo Sánchez León,

Francisco Montenegro, istraživač na Univerzitetu

Razgovor pokreće i vodi:

Milo Petrović, predsednik udruženja Španski borci 1936-1939

21.30 Film (mala sala):

"Učiteljice Republike" (Las Maestras de la República), Pilar Perez Solano, 65', 2013.

SUBOTA, 22. OKTOBAR

Ulica Internacionalnih Brigada kod Karađorđevog parka

12.00 - Polaganje cveća na spomenik *Internacionalnim brigadama*

Jugoslovenska kinoteka, Uzun Mirkova 1

17.00 - Film (velika sala):

"Reprint Čede Kapora", Almir Berkovac, 45', 2014.

20.00 - Završno veče (velika sala)

No Pasaran 80 godina internacionalnih brigada

Video poruka Marcos Ane, borca Republike

Kratka obraćanja predsednika Udruženja i gostiju iz Španije

Dokumentarni video esej, autor Ivan Mandić

Umetnički program uz učešće jugoslovenskih i španskih umetnika:

Jésus Pérez Romero, flamenko

Samuel Gutiérrez Ortega, gitara

Milica Šerbedžija, kantautorka

Rade Šerbedžija, kantautor

Lucía Sócam, kantautorka

NEDELJA, 23. OKTOBAR

Jugoslovenska kinoteka, Kosovska 11

17.00 - Film

"Život u senci" (Vida en Sombras), Lorenzo Llobet-Gràcia, 90', 1949.

19.00 - Film

"Dijamantski trg" (La plaça del Diamant), Francesc Betriu, 116', 1982.

21.30 - Film

"Slomljeno sećanje" (La mémoire brisée), Jorge Amat, 77', 2015.

Dom Kulture Studentski grad, Bulevar Zorana Đinđića 179

19.00 - Recital flamenka:

Jesús Pérez Romero, kantaor i Samuel Gutiérrez Ortega, gitara

PONEDELJAK, 24. OKTOBAR

Jugoslovenska kinoteka, Kosovska 11

17.00 - Film

"Devetorica, zaboravljeni u pobedi" (La Nueve Los olvidados de la victoria), Alberto Marquardt, 51,51', 2010.

19.00 - Film

"Streljana škola" (La escuela fusilada) - Iñaki Pinedo y Daniel Álvarez, 50', 2006.

21.30 - Film

"Roman Karmen, sineast u službi revolucije" (Roman Karmen, un cinéaste au service de la révolution), Patrick Barberis, 90' 2001.

IZLOŽBE

DECA RATA (LOS NIÑOS DE LA GUERRA)

Izložba sadrži (dečje) crteže, fotografije, pisma, članke/tekstove i video dokumentaciju o sudbini dece, većinski iz Kantabrije i Baskije ali i iz Madrida, Valensije i Barselone, njih oko 3000, koje je vlada Španske republike evakuisala početkom 1937. u Sovjetski Savez da bi ih zaštitila od ratnih strahota. Posebnu vrednost izložbi daje činjenica da su njeni neposredni autori upravo ta deca sa čijom nas povešću ona upoznaje. Izložba nam otkriva detalje iz njihovog svakodnevnog života i pokazuje kako se njihova sudbina protokom vremena počinje da menja. Poraz Republike, novi rat i nemogućnost povratka u rodnu zemlju sve do sredine pedesetih obeležiće njihovo odrastanje. Povratak u Španiju izazvaće nove traume pa će mnogi od povratnika ponovo izabrati put izbeglištva i vratiti se u SSSR.

Ipak, solidarnost sa decom, nevinim žrtvama ratnih sukoba najupečatljivija je poruka ove izložbe i jednako je, nažalost, aktuelna kao nekada.

A evo kako danas ta nekadašnja deca, 80 godina posle bilansiraju svoju životnu avanturu:

“Mi, danas ostarela deca iz davnašnjeg rata, proživeli smo jedan život koji nismo slobodno izabrali, ali bio je to naš život i mi smo ga prihvatili; kada se osvrnemo ka prošlosti, sećamo se godina titanske borbe za spas Evrope, starog Kontinenta sa uvek novim i uvek starom slobodom. Ne mislimo da su naši životi bili uzaludni. Može biti da su poslužili nečemu važnom”.

Izložbu je pripremio Arhiv rata i izgnanstva-AGE iz Madrida u saradnji sa Nacionalnim arhivom Katalonije-ANC i fondacijom Nostalgija iz Moskve. Komesar izložbe je Juan Barcelo (Juan Barcelo). Do sada je prikazana u više gradova Španije, Ruske Federacije i drugim državama nastalim, posle raspada SSSR.

NEDELJA ŠPANIJE, DECEMBAR '76, SKC, BEOGRAD, JUGOSLAVIJA. BEŠE NEKAD

20. novembra 1975. zatekao sam se u Parizu. Pošto to beše preinternetsko doba, tek sam sutradan, otvorivši Le Monde saznao šta se tog dana dogodilo. *Neću slaviti ovu smrt* bio je naslov članka Fernanda Arabala, kojim je autor Otvorenog pisma generalu Franku reagovao na smrt dugovečnog diktatora.

Pomislio sam - bio sam tada urednik Tribine u Studentskom kulturnom centru – evo događaja koji zaslužuje da se o njemu progovori. Počeo sam ozbiljnije da pratim šta se događa u Španiji i shvatio da je smrt diktatora bila inicijalna igla za promene u španskom društvu. Odlučio sam da predložim svojim prijateljima i kolegama da tu Španiju u pokretu predstavimo beogradskoj i jugoslovenskoj javnosti. Predlog je prihvaćen. Sada je trebalo obavestiti se bliže o španskim zbivanjima, stupiti u kontakt sa snagama antifrankističkog otpora i organizovati njihov dolazak u Beograd. Jugoslavija u to vreme, jedina pored Meksika, nije

imala diplomatske odnose sa Španijom. Nije bilo druge nego pronaći ljude, poznavaoce i aktere novije španske istorije; samo sam od njih mogao da dobijem konkretna imena i adrese, jer sam znao da moram da odem u Španiju, da vidim, razumem i osetim šta se tamo događa.

Tako sam stigao do španskih boraca, jedne od retkih neupitnih legendi jugoslovenskog socijalizma tog vremena. Upoznao sam Lazara Udovičkog, Vlajka Begovića, Ivu Vejvodu i još neke njihove saborce. Prihvatili su, sa predvidljivim entuzijazmom, da se u Beogradu organizuje Nedelja Španije i dali mi kontakte predstavnika antifrankističkog otpora u Parizu. U proleće 1976. stigao sam ponovo u Pariz i odmah otišao u sedište Međunarodnog komiteta solidarnosti sa Španijom. Tu sam sreo pesnika Makosa Anu koji je u frankističkim zatvorima proveo 23 godine. Markos i njegovi drugovi, naoružani zaraznim optimizmom strpljivo čuvanim tokom četiri duge Frankove decenije, dali su mi kontakte u Španiji u kojoj su opozicione partije još uvek bile zabranjene.

I konačno, stigao sam u Madrid. Potom sam otišao u Barselonu. Utisak je svugde bio isti. Dugo skrivana i snažno održavana čežnja za slobodom izbila je na svetlost dana. Institucije frankizma i njegov represivni aparat postojali su i dalje, ali se njihova efektivna moć smanjivala iz dana u dan. Osvajanje slobode i uspostavljanje demokratskih institucija se nije moglo zaustaviti. O tome su mi svedočili ljudi sa kojima sam razgovarao, na njihovim licima sijala je nada u skori kraj frankizma*.

Brzo i lako sam se dogovorio sa predstavnicima španske političke, intelektualne i umetničke opozicije da dođu u zemlju koja je uvek, zahvaljujući u velikoj meri društvenom statusu i političkom uticaju španskih boraca, bila na strani Španske Republike.

Decembra 1976. stigli su u Beograd, u Studentski kulturni centar predstavnici te nepobeđene Španije. Pamtim reči Markosa Ane:

“I ja vam sada tvrdim da fašizam nije prošao u Španiji; prošla je njegova vojska, prošlo je njegovo oružje, ali nisu prošle njegove ideje”.

Šest dana su trajale debate u kojima su, pored španskih gostiju, učestvovali naši španski borci i drugi poznavaoци španskih prilika. Budućnost Španije, njen demokratski preobražaj, kako ga izvesti, bila je to središna tema svih izlaganja. Sala u kojoj se vodila rasprava bila je puna. Posebno sam zapazio prisustvo španskih boraca, među njima i žena koje su kao lekarske i bolničarke takođe učestvovalе u odbrani Španske Republike. Španija njihove mladosti i njihovih ideala ponovo se uspravila i u tome su videli potvrdu da njihova borba i njihove žrtve nisu bili uzaludne. Bile su tu i čileanske izbeglice, u stvari politički izgnanici koji su, posle krvavog vojnog puča generala Pinočea 1973. kojim je srušena demokratski izabrana vlada Salvadora Aljendea, potražili spas u mnogim zemljama, među njima i Jugoslaviji.

Pored debata imali smo i bogat umetnički program. U okviru filmskog programa prikazana su dela Luisa Bunjuela, Romana Karmena, Vilijema Diterlea, Alena Renea, Hose Marija Bersose, Karlosa Saure...

Ugledni španski pisci i pesnici bili su među nama. Neki od njih, kao Carlos Alvarez, prvi put su dobili mogućnost da izađu iz Španije. Pi de la Serra, katalonski kantautor je predstavio katalonsku i špansku protestnu pesmu koja je bila jedan od najsnažnijih umetničkih izraza otpora frankizmu.

*Rezultati i ograničenja španske tranzicije je danas u Španiji više nego aktuelna tema i ona je predmet velikih debata i kontroverzi.

Milo Petrović

FILMSKI PROGRAM

Retko je koji događaj u burnoj istoriji Dvadesetog veka odjeknuo sa toliko snage i pokrenuo toliko strasti širinom planete kao što je to bio slučaj sa Španskim građanskim ratom. U Španiju su pohrlili novinari, fotoreporteri, pesnici, pisci, sineasti... da bi, svako na svoj način, upoznavali javnost svojih zemalja i celokupnu svetsku javnost o tome šta se tada događalo u Španiji. Neruda, Sesar Valjeho, Malro, Orvel, Hemingvej, Paund, Odn, Erenburg, Kapa i Taro, Ivens, Karmen i toliki drugi ostavili su za sobom zapažena dela uprkos ili, tačnije, upravo zbog svog strastvenog angažovanja za stvar Republike. Sukob fašizma i antifašizma nije ostavljao prostor za nesvrstavanje. I samo špansko društvo je bilo u velikoj meri polarizovano, ali najveća imena španske kulture, sa retkim izuzecima, bili su odlučno na strani Republike: Lorka, Antonio Mačado, Migel Ernandes, Luis Sernuda, Huan Ramon Himenes, Alberti, Pikaso, Miro, Bunjuel...

Zanimljivo je i simptomatično da i danas, osamdeset godina posle, taj događaj i njegovi akteri predstavljaju snažno inspiracijsko izvoriste za nove umetničke prodore, istine i ostvarenja. Klasična filmska ostvarenja koja se bave ovom temom iz bogatog fonda Jugoslovenske kinoteke predstavljaju sastavni deo njenog repertoara i upravo imajući to na umu, mi smo, iz opsežnog filmskog korpusa posvećenog španskom građanskom ratu i njegovim nacionalnim i međunarodnim implikacijama i konsekvencama, izabrali novija i/li u našoj zemlji do sada neprikazivana filmska ostvarenja. Pred publikom će se naći dela nastala u prvoj najoštrijoj, oružanoj fazi sukoba, potom filmovi, napravljeni u Španiji u raznim fazama četiri duge decenije Frankove diktature, zatim dela nastala u postfrankističkoj i demokratskom tranzicijom promenjenoj zemlji i, konačno, filmovi koji nastaju u ovom vremenu u kojem su još uvek prisutni tragovi i ožiljci još ne sasvim prevladane prošlosti zbog čega je tema istorijskog pamćenja i danas važna tačka javnog diskursa i sporenja u savremenoj Španiji.

Vremenski, ovaj ciklus obuhvata period od gotovo osamdeset godina: zahvalni smo Kinoteci Katalonije koja nam je pružila mogućnost da našoj publici prikažemo tri kratka dokumentarna zapisa iz ratnog perioda (dva iz 1937. jedan iz 1938). Posebnu zahvalnost dugujemo Horhe Amatu (Jorge Amat), francuskom autoru španskog porekla, koji nam je omogućio da prikažemo njegov najnoviji film Slomljeno sećanje, snimljen 2015.

O FILMOVIMA

**CRNI HLEB
(PAN NEGRO / PA NEGRE),
AGUSTI VILLALONGA,
108' 2010.**

Reditelj Agustí Villaronga smešta radnju ovog filma, koji predstavlja adaptaciju čuvenog romana *Crni hleb* katalonskog pisca Emili Teixidor-a, u ruralni ambijent Katalonije neposredno po pobedi frankizma. Nosilac ove priče je dečak kroz čije oči gledalac otkriva i prati ovu dramatičnu povest. Viljaronga nas uvodi u dečakov unutrašnji svet i iskustva preko kojih pratimo njegovo sazrevanje ispunjeno besom i razočaranjima koje će ga pretvoriti u jednu destruktivnu i monstruožnu zver.

U *Crnom hlebu* se prepliću jedna ruralna povest, klasna borba, ideološki fanatizmi, etičke protivrečnosti i istovremeno se suočavaju dečja nevinost i interesna izopačenost odraslih.

Autor, za razliku od mnogih koji se bave tematikom građanskog rata i frankizma, umiče banalnosti i konvencionalnosti. Viljarongova perspektiva je uvek originalna i različita, crna i okrutna. Ipak, u poređenju sa njegovim drugim filmovima, *Crni hleb* je njegov najpristupačniji film (ovo je njegov deveti igrani film), ali ne toliko da se iz njega ne izliva nezdrava i uznemirujuća aroma koja karakteriše njegovo ukupno filmsko delo.

**RASA (RAZA),
JOSÉ LUIS SÁENZ DE HEREDIA,
103', 1942.**

Raza, takođe poznat pod nazivom *Duh jedne rase* (*Espíritu de una raza*), prerađena verzija 1950, ima kao svoj literarni predložak delo koje je pod istoimenim naslovom objavio Jaime (Hajme) de Andrade što je u stvari bio pseudonim Fransiska Franka. *Rasa* pretenduje da pokaže duh požrtvovanosti i valjanost koje odlikuje biće Španca i koji se u celosti oslanja sa nacionalkatolicizam koji je predstavljao temeljnu ideološku podlogu novog režima uspostavljenog posle građanskog rata. Okosnica priče je sudbina tri brata za vreme građanskog rata.

**OD TVOG PROZORA DO MOG
(DE TU VENTANA A LA MÍA),
PAOLA ORTIZ,
98', 2011.**

Prvi igrani film Paole Ortiz, dobitnice više nacionalnih nagrada Goja.

Tri žene (*Violeta*, Ines, Luisa), različitih dobi i u različitim epohama (1923, 1941, 1975), sve tri poražene u ljubavi, suočavaju se sa životnim

izazovima u jednom zatvorenom i neprijateljskom okruženju. Ne mogavši da slobodno izaberu svoje puteve, primorane su da žive živote satkane od snova, zamišljanja, sećanja ispred svojih prozora.

**ŽIVOT U SENCI
(VIDA EN SOMBRAS),
LORENZO LLOBET-GRÀCIA,
90', 1949.**

Život u senci je malo poznati španski film, snimljen je u vreme Frankove vladavine, između 1947. i 1948, smeo, pravi mali dragulj koji je prošao kroz mnoge neprijatnosti, jedan je od onih takozvanih „prokletih filmova“ koji nikada nisu smeli da budu snimljeni.

Scenarij su napisali sam reditelj i Victorio Aguado. Radnja se odvija tokom četiri decenije, a glavni junak je dete koje pošto otkrije svoju ljubav prema filmu, odlučuje da profesionalno sledi svoju strast ali životne nevolje čine to nemogućim, sve dok ga jedan prijatelj iz detinjstva gotovo ne natera da vidi Hičkokovu *Rebeku* što mu vraća želju za snimanjem filmova.

Kako film nije sledio službeni okvir koji je karakterisao španski film četrdesetih godina prošlog veka, prvi put je izašao pred publiku tek 18. maja 1953. godine, ali samo u bioskopima druge kategorije u Barseloni i Madridu.

Postojale su samo dve kopije na 16 mm. Film je konačno predstavljen publici, ovoga puta bez ikakvih restrikcija, i doživeo veliki uspeh kod kritike 1983.

**UČITELJICE REPUBLIKE
(LAS MAESTRAS DE
LA REPÚBLICA),
PILAR PEREZ SOLANO,
65', 2013.**

Ovo je priča o hrabrim i angažovanim ženama koje su učestvovala u osvajanju prava žena i modernizovanju obrazovanja, zasnovanog na principima javne i demokratske škole.

U ovom dokumentarnom filmu upoznajemo jednu učiteljicu iz tog doba i snimke iz neobjavljenih arhiva, potom putem svedočenja istraživača i srodnika u prilici smo da više i bolje saznamo o jednom istorijskom trenutku kojeg su proživele i obeležile ove žene svojim učešćem i doprinosom preobražaju naše zemlje preko obrazovanja. Zahvaljujući ovom filmu otkrivamo jedno prekrasno nasleđe koje su nam ostavile republikanske učiteljice.

**DIJAMANTSKI TRG
(LA PLAÇA DEL DIAMANT),
FRANCESC BETRIU,
116' 1982.**

Ovo je priča o Kolometi, advokatici, koja se priseća svoje mladosti. Seća se leta 1928. i velike fešte u barselonskoj četvrti Grasija, kojoj

se, kao i svake godine pre, prepuštalo sa potpunom bezbrižnošću. Kolometa, koja se tada zvala Natalija, je tu, pod platnenom ceradom koja je prekrivala Dijamanstki trg, upoznala jednog mladića i taj susret će je zauvek obeležiti. Promeniće, na nagovor svoga muža, ime, ali je to najmanja od svih promena koje će doživeti.

Film predstavlja adaptaciju istoimenog romana jedne od najznačajnijih katalonskih književnica, Merse Rodoreda (Mercè Rodoreda) u kojem se jedan trg Barselone, kao mesto zbivanja, preobražava u metaforu istorije jedne zemlje u njenom ratnom i poratnom razdoblju.

**DOKUMENTARNI FILMOVI IZ
ARHIVA KATALONSKE KINOTEKE
60', 1937.**

Tokom trajanja građanskog rata regionalna vlada Katalonije (Generalitat) je pokrenula velike filmske kampanje preko svoje produkcijske kuće "Laya Films". Između marta i juna 1939. godine ova kompanija je proizvela brojne filmske žurnale "España al día" (Španija danas) zajedno sa drugom filmskom kompanijom "Film Popular". Kompanija je takođe proizvela više dokumentarnih filmova o samom ratu (Jornadas de victoria: Teruel, 1938. - Dani pobjede, Teruel), zatim o surovosti protivnika sa ciljem da ih diskredituje (Catalunya martir, 1938 - Mučenička Katalonija) i o aktivnostima vlade, kulturi i radu u Kataloniji (Danzas catalanas y aragonesas, 1936-1937 - Igre i plesovi Katalonije i Aragona) da bi se Katalonija prikazala međunarodnoj javnosti kao region obrazovanih i radnih ljudi.

**NADA ZA SEĆANJE
(L'ESPOIR POUR MÉMOIRE),
JORGE AMAT,
(CHRONIQUE DES BRIGADES
INTERNATIONALES EN ESPAGNE:
1936-39),
2x55', 2003.**

**SLOMLJENO SEĆANJE
(LA MÉMOIRE BRISÉE),
JORGE AMAT,
77', 2015.**

Horhe Amat, francuski reditelj španskog porekla, sin jednog od rukovodilaca Komunističke Španije Federika Melčora (Federico Melchor) i slikarke Viktorije (Victoria) Amat, autor je ova dva dokumentarca.

U prvom, njegovi akteri i sagovornici su preživeli borci internacionalnih brigada koji govore o razlozima i motivima odlaska u Španiju, o onome što su doživeli u Španiji i, potom, o njihovim potonjim sudbinama i nevoljama i na Istoku i na Zapadu ideološki i politički podeljenog sveta. Vrednost i jedinstvenost španskog iskustva iskazuje jedan od Amatovih sagovornika rečima da uprkos svemu ne bi promenio ni jedan minut tako proživljenog života.

Evo šta je Amat govorio o tom radu:
Pre sedamdeset godina počeo je Španski građanski rat. Potrajao je tri godine i podelio Evropu. Od jula 1936. do marta 1939, više od 40.000 mušakaraca i žena otišli su u Španiju da pomognu Repu-

bliku i španski narod protiv Franka i njegovih saveznika: evropskih fašističkih država. Stizali su odasvud potaknuti jednim slobodnim i ličnim angažmanom. Borili su se za jednu stvar koju su njihove vlade odbile da podrže. sve dok i njima nije zapretila „smeđa kuga“.

Sada kada ta generacija nestaje, mi smo dali reč bivšim borcima internacionalnih brigada, da nam oni progovore o njihovoj borbi, o njihovim motivima i njihovim sudbinama. Na taj način, mi želimo da suočimo njihove individualne povesti sa opštim istorijskim tokom jer su internacionalne brigade ogledala istorije stoleća.

Drugi film ima naglašenu ličnu notu: jedan od njegova tri sagovornika je njegova majka, katalonska slikarka i republikanka, Viktorija Amat. Druga dvojica su: Markos (Marcos) Ana, pesnik i revolucionar koji je 23 godine proveo u frankističkom zatvoru i Fransisko Lopes Martines „El Quico“, antifrankistički gerilac. Neporaženi u porazima koje su doživeli, kao neki svojevrsni nagoveštaj da njihova borba i njihovi ideali nisu zagubljeni u prošlosti, da imaju i danas svoje nove pobornike, pred njihovim i našim licima pojavljuju se današnja pobunjena španska mladost okupljena oko pokreta simboličkog imena Podemos (Možemo).

A evo šta Amat kaže o tom filmu:

Istoga dana, 24. maja 2015, kada sam otišao da vidim u bolnici moju devedestogodišnju majku, koja me nije prepoznala, stranka Podemos (Možemo) je dobila izbore za gradonačelnika Madrida. Bio je to početak jednog odbrojanja unatrag kojim sam pokušao da pronađem izgubljeno pamćenje moje majke.

Ono što je zaboravila i o čemu mi nije govorila bili su španski rat, izgnanstvo u Francuskoj, povratak sa gerilcima u Barselonu, zatvor, bekstvo i ponovno izgnanstvo u Fransku. Čitav njen život pronalazi se na njenim platnima i crtežima. Na filmu se smenjuju politički događaji sa doživljajima (iskustvima) moje majke sa završnom scenom mitinga u Madridu.

**GRAĐANIN NEGRIN
(CIUDADANO NEGRÍN),
IMANOL URIBE, CARLOS ÁLVAREZ
Y SIGFRID MONLEÓN,
85', 2010.**

Dokumentarni film koji istražuje politički razvoj i intelektualni put Huana Negrina, premijera Španske republike od 1937. do 1945. Građanin Negrin su režirali Imanol Uribe, Sigfrid Monleón i Carlos Alvarezand.

**REPRINT ČEDE KAPORA
ALMIR BERKOVAC,
45', 2014.**

Film "Reprint Čede Katora" prati dvije priče koje se isprepliću. Prva slijedi uzbuđujući životni put Čede Katora, koji je iz rodnog Trebinja otišao u Beograd i zaposlio se kao grafičar. Pristupio je Komunističkoj partiji Jugoslavije i po njihovom nalogu organizirao ilegalnu pečatoreznicu za pravljenje lažnih pasoša za odlazak u Španiju. Druga priča prati sudbinu knjige "Španska revolucija u slici, 19.juli 1936.". Kapor ju je vidio 1938. godine u Barseloni i poželio da je kupi ali nije imao konzervu mesa - što je bila cijena knjige. Sutradan je saznao da je prodat i zadnji primjerak ali nije odustao...

DEBATE

Promatrajući nedavnu istoriju i današnju stvarnost Španije nametnule su se dve teme i o njima će se razgovarati na dvema debatama kojima upotpunjujemo i aktualizujemo ovo podsećanje na španski i svetski sukob s kraja prve polovine prošlog stoleća.

Prva rasprava *Internacionalne brigada u Španskom građanskom ratu i međunarodna solidarnost* danas će se baviti temom međunarodne solidarnosti analizirajući i promišljajući je na temelju jednog tako bogatog i jedinstvenog iskustva kao što je bio Španski građanski rat. Međutim, smisao te debate nije samo u tome da se taj istorijski jedinstveni pokret međunarodne solidarnosti bolje, potpunije razume i protumači iz današnje perspektive - njegova ambicija je znatno veća: da se u današnjem globalizovanom i interkonektovanom svetu čiji je demokratski potencijal sputan i podređen interesima finansijski, politički i vojno sve moćnijih i otuđenijih centara moći, reafirmiše ideja i praksa horizontalnog povezivanja demokratski organizovanih i međusobno usklađenih solidarističkih inicijativa i akcija.

Druga tema *Španija danas. Prema novoj tranziciji?* je više nego aktuelna. Današnja Španija, posle uspešno sprovedene tranzicije, demokratske konsolidacije i ulaska u Evropsku Uniju i jačanja socijalne funkcije države, poslednju deceniju prolazi kroz jednu duboku i sveobuhvatnu krizu, koja je počela kao ekonomska, da bi potom poprimila karakter socijalne i političke krize iz koje se ne vidi ni brz, ni jasan izlaz. Naprotiv, nesposobnost, nespremnost političke elite da se bez daljeg odlaganja – krajem prošle i sredinom ove godine održana su dva neuspešna izborna turnusa i nije isključeno da se krajem ove godine građani po treći put pozovu na birališta - suoči sa kapitalnim društvenim problemima i protivrečnostima, produbljuje krizu i dovodi u pitanje i samo državno jedinstvo. Dovoljan razlog da se našim gostima postavi pitanje da li je Španiji potreban novi društveni dogovor koji bi, poput onog od pre četiri decenije, stvorio nove, odgovarajuće političke i institucionalne uslove za novi demokratski iskorak.

BELEŠKE O UČESNICIMA

**DOLORES
CABRA**

Osnivač je i generalna sekretarka Udruženja Arhiv rata i izgnanstva-AGE. Diplomirala je arhivistiku, bibliotekarstvo i dokumentaciju na Internacionalnom institutu u Madridu. Objavila je više tekstova koji se bave temom povraćaja istorijskog pamćenja o vremenu građanskog rata i frankizma i usredsređuje svoju aktivnost na spašavanje arhiva koji se nalaze u rizičnim situacijama. Organizovala je bezbroj aktivnosti, na nacionalnom i međunarodnom planu, u cilju informisanja i senzibilizovanja javnosti o temi istorijskog pamćenja, kao i pokretanja konkretnih inicijativa na ispravljanju istorijskih neistina i nepravdi. Na tom planu, njeno udruženje se posebno zalaže za konačnu i potpunu rehabilitaciju antifrankističkih gerilaca.

**JOSEP FERNANDEZ
TRABAL**

Arhivista i istoričar. Rukovodilac je Odeljenja istorijskih fondova nacionalnog arhiva Katalonije i profesor na Visokoj školi arhivistike na Univerzitetu u Barceloni. Specijalizovao se za prijem, obradu i upravljanje privatnim arhivima. Objavio je više knjiga i članaka iz te oblasti.

**CARMEN
NEGRÍN**

Počasna predsednica fondacije Juan Negrín u kojoj se nalazi arhiva poslednjeg predsednika Vlade Republike.

Zahvaljujući njenom velikom ličnom angažovanju, arhiva koju je njen deda izneo iz Španije je sačuvana i sada se nalazi u Las Palmasu gde se nalazio sedište fondacije.

Dugo godina radila je u UNESKO-u na poslovima zaštite baštine. Od obnove demokratije u Španiji zalaže se povraćaj istorijskog pamćenja o vremenu građanskog rata i frankizma.

Podržala je svojevremeno inicijativu sudije Garsona (Garzón) za istraživanje zločina frankizma uz komentar da se špansko pravosuđe nije u dovoljnoj meri oslobodilo frankističkog nasleđa.

**JOSEP
CRUANYES**

Pravnik i istoričar. Predsednik je Katalonskog društva za pravne studije i predsednik Komisije za dostojanstvo koja je, i on lično, odigrala važnu ulogu u povraćaju takozvanih Papira iz Salamance, arhivske dokumentacije koja je posle pada Katalonije odneta u Centralni arhiv Građanskog rata u Salamanki.

Autor je više knjiga i članaka o istoriji Katalonije.

**FRANCISKO JAVIER VERDES
MONTENEGRO ESCAÑEZ**

Politikolog. Radi kao istraživač na Institutu za međunarodne studije Univeziteta Complutense u Madridu. Bavi se latinoameričkim studijama, kao i vezama između Evrope, posebno Evropske Unije i Latinske Amerike. Objavljuje članke iz oblasti teorije međunarodnih odnosa, regionalizma i međuregionalne saradnje, bezbednosti i odbrane.

**VJERAN
PAVLAKOVIĆ**

Profesor na Odsjeku za kulturalne studije, Univerziteta u Rijeci. Učesnik brojnih međunarodnih projekata i autor velikog broja članaka u najprestižnijim naučnim časopisima. Autor je knjige "The Battle for Spain is Ours, Croatia and the Spanish Civil War, 1936 – 1939".

**VLADAN
VUKLIŠ**

Istoričar, zaposlen u Arhivu Republike Srpske u Banja Luci. Bavi se istraživanjima istorije radničkog pokreta i samoupravljanja. Trenutno radi doktorat o učešću Jugoslovena u Španskom

građanskom ratu. Autor je brojnih članaka i monografije "Sjećanja na Španiju, Španski građanski rat u jugoslovenskoj historiografiji i memoaristici 1945 – 1991".

**OLGA
MANOJLOVIĆ PINTAR**

Viša naučna saradnica Instituta za noviju istoriju Srbije. Bavi se istraživanjima kolektivnih sećanja i različitih vidova "uprizoravanja" prošlosti. Autorka velikog broja radova objavljivanih u Srbiji i van nje, kao i knjige "Arheologija sećanja, Spomenici i identiteti u Srbiji 1918 – 1989".

**MIGUEL ANGEL
MORATINOS**

Političar i diplomata. Diplomatsku karijeru počeo u Beogradu 1979. čiji je počasni građanin postao 2009.

Od 1991. rukovodi Institutom za saradnju sa Arapskim svetom. Evropska Unija ga imenuje 1996. za visokog predstavnika u traženju mirovnog rešenja arapsko-izraelskog sukoba i na toj funkciji ostaje do 2003. Naredne godine biva izabran u Kongres na listi Socijalističke Partije, a odmah potom postaje ministar inostranih poslova Španije. Na tom položaju ostaje do kraja 2010.

**PABLO SÁNCHEZ
LEÓN**

Istoričar. Doktorirao na Autonomnom univerzitetu u Madridu-UAM. Njegova se istraživanja odvijaju se na prostoru na kojem se susreću istorija i društvene nauke. Specijalizovao se za proučavanje društvenih sukoba i nastanak kolektivnih identiteta. U središtu njegovog interesovanja je Španija, ali uvek u uporednoj perspektivi sa Evropom i Latinskom Amerikom.

Bio je gostujući profesor na Sabanci univerzitetu u Istanbulu (2003, 2004). Objavio je, zajedno sa Jesús Izquierdo-m knjigu *Rat koji su nam pričali. 1936 i mi*. Korednik je zbornika *Kraj istoričara. Mislići istorijski u 21. veku*. Sada radi na Fakultetu društvenih nauka i komunikacija na Baskijskom univerzitetu.

**MILO
PETROVIĆ**

Sociolog. Interesovanje za Španiju, Španski građanski rat i međunarodnu solidarnost u odbrani Španske republike datira od 1976, kada organizuje u SKC-u Beogradu Nedelju Španije.

Od sredine devedestih, uključuje se u rad Udruženja jugoslovenskih dobrovoljaca Španske republikanske vojske 1936-1939.

Sada je predsednik Udruženja Španski borci 1936-1939 i član rukovodstva Udruženja Arhiv rata i izgnanstva-AGE u Madridu.

UNA ČOLIĆ

Diplomirala je dramaturgiju na Fakultetu dramskih umetnosti i sada radi kao kustos u Muzeju Jugoslovenske Kinoteke.

**JÉSUS PÉREZ
ROMERO**

Kanta(ut)or i pesnik. Kao 16-godisnjak seli se u seviljsku četvrt Toreblanka (Torreblanca Sevilla) gde počinje njegov politički i kulturni aktivizam. Sa grupom vršnjaka osniva nezavisnu pozorišnu grupu *BUĐENJE* (Despertar), potom pokreće časopis *DVORIŠTE*. Sedamdesetih je u neprestanom pokretu. Govori svoju poeziju, nastupa kao osobeni izvođač flamenka. Uglavnom peva svoje pesme, ljubavne ili sa snažnom socijalnom notom. Sada deluje u okviru pozorišne grupe *Crveni petao* (El gallo rojo).

**SAMUEL GUTIÉRREZ
ORTEGA**

Gitarista iz Sevilje. Specijalizovao se za izvodjenje flamenka. Deluje u okviru *ZAJEDNIČKE KUĆE* (La Casa Ensamblá), koja deluje kao samupravno sociokulturno udruženje namenjeno promovisanju i razmeni raznovrsnih kulturnih inicijativa i sadržaja.

**LUCÍA
SÓCAM**

Kantautorka, gitarista i flautista. Njen izbor je od početka muzičke karijere bio jasan. Odlučila je da bude glas sećanja žrtava frankističke diktature i represije na sebi svojstven način: muzikom. Pesme koje piše i peva nastaju kao rezultat njenog vlastitog rada i saznanja, a nekada su inspirisane pričama, pesmama, tekstovima o građanskom ratu, izgnanstvu, posleratnom razdoblju, nezastićenim ženama, kradenoj deci.

Sudelovala je 2010. u izradi knjige-cd-a *Skrivene istine*. Koautorica je knjige *Sećanje iz Giljena. Zemlja utihnutih ruža*. Aprila 2004. organizuje sa Huanom Piniljom (Juan Pinilla) veliku turneju pod naslovom Uvek april sa ciljem da senzibilizuje mlade za temu istorijskog pamćenja. Iz te turneje će proisteći DVD sa istim naslovom. Ove godine, Lusija je objavila DVD sa pesmama Blas Otera. Nastupala je u Argentini, Portugalu, Francuskoj, Nemačkoj, Kubi...

**MILICA I RADE
ŠERBEDŽIJA**

Milica Alma Šerbedžija je kantautorka. Komponuje i peva svoje i druge pesme. Rade je jedan od najpoznatijih i najsvestranijih jugoslovenskih umetnika: pozorišni i filmski glumac, reditelj, profesor, pesnik i kantautor. Osnivač, zajedno sa suprugom Lenkom Udovički, novog teatra Ullysses. Dobitnik je brojnih nagrada za veliki doprinos pozorišnoj i filmskoj umetnosti.

INICIJATIVA ZA OSLIKAVANJE MURALA POVODOM OBELEŽAVANJA OSAMDESETOGODIŠNJICE OSNIVANJA INTERNACIONALNIH BRIGADA

Udruženje KURS i udruženje Španski borci 1936-1939 su pokrenuli zajedničku inicijativu za oslikavanje murala povodom obeležavanja osamdesetogodišnjice osnivanja Internacionalnih brigada. Sredstva za oslikavanje murala su obezbeđena putem konkursa Ministarstva kulture i informisanja na konkursu za dodelu sredstava za finansiranje umetničkih dela iz oblasti vizuelnih umetnosti.

Ideja je bila da se mural oslika na fasadi jednog od blokova u Studentskom gradu i u aprilu 2016. su podnete prve molbe za dobijanje dozvole. Do danas nismo uspeli da dobijemo dozvolu, ali ćemo učiniti sve da se mural oslika i otkrije do kraja ove godine.

2016.

Udruženje KURS

Radna skica za
oslikavanje murala
povodom
obeležavanja
osamdesetogodišnjice
osnivanja
Internacionalnih
brigada.

RECITAL LUCÍA SÓCAM

*Pevamo jer uzvik dovoljan nije
I nije dovoljan sav plač grozan.
Pevamo je verujemo u ljude
I jer pobeđićemo poraz.*

Ovi stihovi iz pesme velikog urugvajskog pesnika Marija Benedetija, kojom se završava večerašnji recital, mogu da opišu i inspiraciju koja je vodila Lucía Sócam da ispeva svoje nadahnute i osećajne stihove. I porodičnom istorijom povezana sa tragičnim događajima koji su se odigrali u njenoj rodnoj Giljeni tokom Španskog građanskog rata, mlada kantautorka ispevala je sada već poznatu pesmu Sedamanaest ruža iz Giljene, posvećenu zločinu u kojem je ubijeno sedamnaest mladih žena iz Giljene.

Potresni stihovi Lucía-e Sócam, poetska verzija Gojinih Užasa rata, opisuju strašno i sistematski skrivano naličje Španskog građanskog rata: genocid. Nad običnim narodom, nad slobodom, nad pravom na samopoštovanje, nad pravom na hleb, nad svima koji su prkosno podigli glavu pred tiranijom, nad svima koji se usudili da se bore za život dostojan čoveka. Ali ovi stihovi, krik protiv nametanog zaborava, ne pozivaju na mržnju, ne pozivaju na osvetu. Oni pevaju, kao što kaže i Benedeti, jer veruju u ljude, i jer žele da prevaziđu bol.

Roman Balvanović

SVA IMENA

U sećanje zaborava
U zajedničkoj grobnici
Sahranit ti ime žele
K'o da postojao nisi.
Već ubiše tvoje nade
Decu samom ostavili
Al' ubiti mogli nisu
Uzvišenost kao princip.
Ovi ljudi svi i žene
Što prestup su počinili
Braneci slobode svete
Želeli su svi da lete.
Neće umret tvoja nada
Čuvaju je moje misli
Telo tvoje mrtvo sada
Al' duša ti večno živi.
Ovi ljudi svi i žene
U prah su se pretvorili
Ovi ljudi svi i žene
Imena su svi imali
Svaki im'o svoje snove
Nećemo zaboraviti.
Ovi ljudi svi i žene
Imena su svi imali.

TODOS LOS NOMBRES

En una fosa común
En la memoria del olvido
Quieren borrar tu nombre
Como si no hubieses existido
Ya mataron tus esperanzas
Dejaron huérfanos a tus hijos
Pero no pudieron segar
La dignidad como principio.
Los hombres y las mujeres
Que cometieron el delito
De defender la libertad
Quieren volar
No matarán tus esperanzas
Tu sigues en mi recuerdo
Que tu cuerpo ya descansa
Pero tu alma nunca ha muerto.
Todos los hombres y mujeres
Que en huesos se han convertido
Todos los hombres y mujeres
Tienen nombre y apellidos
Y cada uno una historia de sueño
Que no quede en el olvido
Todos los hombres y mujeres
Tienen nombre y apellido.

I KAKO ZABORAVITI UKUS

I kako zaboraviti ukus
Narandžinih kora
Kojim zavaravaju glad
Da izdužena tela
Ne nestanu međ' kostima.
I kako zaboraviti ukus
Kreča koji majka neka
Struže sa zida i jede
Da ne prevrne kolevku
U kojoj ljulja bebu.
I kako zaboraviti ukus
Lešnikovih ljuski
Što gospodičić baca
A deca jedu tukući se
Da im se ne sasušu tela.
I kako zaboraviti ukus
Koje deca traže
Po ostacima smeća
Da ogrizu ogrizišeno.
I kako zaboraviti ukus
Kora od krompira
Koje majke vare
Da ne zaborave
Šta znači jesti.

Y CÓMO OLVIDAR EL SABOR

Y cómo olvidar el sabor
De las cáscaras de naranja
Que intentan engañar al
estómago
Para que los delgados cuerpos
No se pierdan entre los
huesos.
Y cómo olvidar el sabor
De la caliche que una madre
Arranca de la pared y come
Para que no se desfallezca
La cuna donde mece a su hijo.
Y cómo olvidar el sabor
De las cáscaras de avellana
Que el señorito tira al suelo
Y los niños comen
golpeándose
Para que no se les marchiten
sus cuerpos.
Y cómo olvidar el sabor
De los huesos de aceituna
Que los niños buscan
encuentran
Entre los restos de basura
Para recordar lo mordido.
Y cómo olvidar el sabor
De las cáscaras de patata
Que las madres hierven en
agua
Para que no se les olvide
Lo que significaba comer.

REPUBLIKANKA

Sa iskrama u očima
Što prožimaju kosti,
Na poljupce mislila je
Što ukrade svome dragom
Pre neg' ode iz zatvora.

Svojom krvlju se hraneći.
Za vreme, strah i glad
ne mareći.

Republikanski smeh joj,
pogled žene.
Republikanska snaga
kom joj srce bije.
Republikanska bit
u kući joj živi,
Naslednica krvi zemlje moje,
Podojena glađu za slobodom.

U bedi do guše,
Napuštena, osporena,
od svojih ponižena.
Boreći se i držeći
Čvrsto kurs spram sudbe,
Dece radi, kao uvek.

Svojom krvlju se hraneći.
Za vreme, strah i glad
ne mareći.

Republikanski smeh joj,
pogled žene.
Republikanska snaga
kom joj srce bije.
Republikanska bit
u kući joj živi,
Naslednica krvi zemlje moje,
Podojena glađu za slobodom.

Ona ta je što
nastavalja da gura,
Sedeći u stolici od trske.
I s preprekama što vlast diže,
Ona ta je što uspeva da cveta
Sećajuć' se prolećnih večeri,
Bol gutajuć' i tomeći
svoju muku.

REPUBLICANA

Con el brillo en los ojos,
que me cala en los huesos,
pensando en los besos
que robó a su compañero
antes de partir de la prisión
del pueblo.

Alimentándose de su
propia sangre.
desgarrando al tiempo,
al miedo y al hambre.

Republicana es su sonrisa
su mirada de mujer.
republicana es la fuerza
que le late el corazón.
republicana es la esencia
que habita en su casa,
heredera de la sangre
de mi tierra
amamantándonos
de sed de libertad.

Hundida en la miseria,
abandonada, criticada,
humillada por su gente.
luchando y ganando
este pulso al destino
por sus hijos, como siempre.

Alimentándose de
su propia sangre.
desgarrando al tiempo,
al miedo y al hambre.
Republicana es su sonrisa
su mirada de mujer.
republicana es la fuerza
que le late el corazón.
republicana es la esencia
que habita en su casa,
heredera de la sangre
de mi tierra
amamantándonos
de sed de libertad.

Es ella la que siempre
ha seguido adelante
sentadita en sus sillita
de anea.
a pesar de las trabas
que le puso el poder,
es ella la que siempre
consigue florecer
recordando tardes
de primavera,
tragándose el dolor
y ahogando su pena.

17 RUŽA IZ GILJENE

Zatvoriše tri'est sedme
Bez razloga ikakvoga
Neke žene iz Giljene
Od parija, od crvenih
Na slobodi što bejahu.
I u crkvi toga dana
Na jutarnjoj svetoj misi
Dvanaesti oktobar beše
Sudbe njine odrediše
Zakovaše svaku krvcom
I iz crkve proteraše.
One nisu samo žene
One nisu samo žene
Ne zaboravimo nikad
Sve što pamti ovaj narod
One nisu samo žene
One nisu samo žene
Što živote daše svoje
I što svoje duše daše
Za slobodu svetu našu.
Čelave pokazaše ih
I pod uljem ricinusa
Lešinari oni behu
Ne zaboravimo nikad
Što nose i lance vuku.

Odveli ih u Herenu
Kao stoku povezanu
Jame već su tamo bile
Već i pre neg' što su stigle
Na svoj kraj bez pogovora.
Svi mi ovde dobro znamo
Šta se tamo posle zbililo
Silovali su ih tada
Pa ubili nemilosno
Mnoga deca ostala su
Siročići bez svog koga
I do danas nisu našla
Odgovora nikakvoga.

17 ROSAS DE GUILLENA

1937 fueron a encarcelarlas
por supuesto sin causa
alguna mujeres de guillena
de los parias, de los rojos
sultos.
en la iglesia del pueblo
era en la misa matinal
cuando sus destinos
se clavaron en su sangre
las llevaron a excomulgar
que no son sólo mujeres
que no son sólo mujeres
que no se olvide en la vida
la memoria de mi gente
que no son sólo mujeres
que no son sólo mujeres
que ofrecieron sus vidas y
sus almas por nuestra
libertad
las raparon y las exhibieron
del aceite de ricino pa'
que hablar
fueron los buitres
que enterrados
hoy están que no, que no se
olvide
lo que lleva y traen las
cadenas.
y las llevaron a gerena

como si fueran
animales apiñadas
las fosas estaban hechas
mucho antes de llegar
a ese maldito final
esperándolas sin más.
todos sabemos los que fueron
todos sabemos la verdad
abusaron de ellas
y las mataron sin piedad
y cuántos niños quedaron
huérfanos y sin cobijo
que todavía no han
encontrado
ni los porqués ni sus caminos

BEJAH MALI

Bejah mali kad su me oteli
Iz ruku oca republikanca
Toga sam dana postao tako
Oteto dete, bez roda mi sva.
Ono što jesam dugujem onim
Što me digoše rukama svojim.
Njih volih mnogo
isto ko svoje
Iako ne behu krvi moje.
Pomagahu meni, volih ih ja,
Rekoše tako koga da pitam
Kuda da idem,
otkud da počnem.
Ne otkrivam pak
postupkom ovim
Nit' kazaljku sata nazad brojim
Da meni kažu, drugo ne želim,
Gde oni leže, samo to velim.
Čovečnosti radi, samo je to,
Tražim ostatke oca mog milog
Da bi u miru mog'o da leži
Kraj drage majke,
tom samo težim.
Nakon cele jedne odiseje
Sreo sam svoje najbliže seje
Kazaše mi šta s majkom
se zbiljo
Gde leži sada mrtvo joj bilo.

S njima skupa ja nastavih
taj trag
S vremenom otkrih šta
bilo je tad.
U krvavoj borbi pogino mlad,
Mog oca odneo građanski rat.
Uхватili ih, streljali grupno
U brdima nekim, pod neki vis
Sahranjen leži u jami skupnoj
Isto ko što sahranjeni su psi.

ERA PEQUEÑO

Era pequeño y me arrebataron
De los brazos de un padre
republicano
Soy un niño secuestrado
De su gente separado.
Le debo lo que soy
a la familia
Que me entregaron
A ellos los quise igual
que a unos padres
A pesar de que no tuvieran
mi propia sangre.
Los quise y me ayudaron
Me dijeron a quién preguntar
Dónde ir y por dónde
empezar.
Yo no pretendo destapar
Ni remover tiempos atrás
Yo sólo pido
Que me digan donde están
Sólo es cuestión de
humanidad
Busco los restos de mi padre
Para que descansa en paz
A la vera de mi madre
Después de toda una odisea
Encontré a mis hermanas
Me contaron que fue
de mi madre
Y dónde está enterrada.

Junto a ellas mi lucha seguí
 Con el tiempo pude descubrir
 Que mi padre luchó y murió
 En la guerra civil.
 Lo cogieron y lo fusilaron
 En lo alto de un cerro
 Enterrado en fosa común
 Igual que a los perros.

ELIJA, STARI MAJSTOR

Tu gde ne žele da traže tela
Ja pevam pesmu
uzdižem glas,
Lomeć' tišinu
da ne padne noć
Dok mesec sa neba sja
Na mesto ovo i otkriva mlad
Ubili gde su majstora starog.
Tu gde ne žele da traže tela
Znaci postoje na zidu tom,
Puščana zrna sećanja nose
Zrna tišine što prikriva strah,
Tu gde beščasni potkaza pop
Majstora starog i radnika šest.
Duž ovog šetališta cvetnog
Za grobljanskim zidom
Trava najviša raste
U čempresa senci
Gde pucaše na majstora,
Gde ubiše majstora.
Al' prigušiti neće njegov glas,
Nit' sakriti jamu
Tog šetališta cvetnog
Gde trava najviša raste
Gde mrtvi nam leže,
jedan do drugog

Duž ovog šetališta cvetnog
Gde još uvek treperi strah
Što orlujske ubice
Obojiše krvlju.
Tu gde trava najviša raste
Gde mrtvi nam leže,
jedan do drugog,
Duž ovog šetališta cvetnog.

ELÍAS, EL VIEJO MAESTRO

Donde no quieren buscar
los cuerpos
Canto poemas con mi voz
Rompo el silencio,
La noche no caerá y la luna
Deja su sombra al descubierto
Donde mataron
al viejo maestro
Donde no quieren buscar
los cuerpos
Señalado en el muro están
Las balas del recuerdo
Del silencio encubridor
del miedo
Donde el cura delató
Al maestro y a otros
seis obreros.
Por la vereda de los huertos
Tras las tapias del cementerio
Crece más alta la hierba
A la sombra del ciprés
Donde tiraron al maestro
Donde mataron al maestro.
Que no callarán sus voces
Ni ocultarán la fosa
De la vereda de los huertos
Donde crece mas alta
la hierba
Y yacen nuestros muertos,

Por la vereda de los huertos
Aún se respira el miedo
Que las aguilas asesinas
De sangre tiñeron.
Donde crece más
alta la hierba
Y yacen nuestros muertos
Por la vereda de los huertos.

SEOSKI MALIŠA

Seoski mališa
Hrabri beše milicajac
Na Ebru i u Madridu
Braniše svoju zemlju,
Videše gde brat mu gine.
I mesec po povratku
Uhapsiše njega
Odvedoše u komandu,
Robija dvanaest godina.
Al' blažilo je kaznu
Kad je došla da ga vidi,
Tiho ljubavi moja
Tiho ljubavi moja
Uskoro će se vratiti
Osam ti sinova podariti
Ljubavlju te preplaviti
Tiho ljubavi moja
Tiho ljubavi moja
Uskoro će otplatiti
Muku ovu i živeće
Da ispuni te ljubavlju.

Jer u ideale verovaše
Slobode ga lišiše
I vratio se da ovde bude
Kad u gomili ljudi
Videše ga kako ide.
Zarđale rešetke
Svedoci behu početka
ove ljubavi
Pogledi što su se izgubili.

EL PEQUEÑO DE LOS CAMPOS

El pequeño de los campos
Fue valiente miliciano
En el ebro y en madrid
Defendiendo a su país
Vio morir a su hermano.
Tras un mes en el regreso
Detenido fue y llevado al
Cuartel
Doce años de condena
Aliviaba esa pena
Cuando la volvía a ver,
Tranquila mi amor
Tranquila mi amor
Que pronto llegaré
Ocho hijos te daré
Colmándote de amor
Tranquila mi amor
Tranquila mi amor
Que pronto pagaré
Esta pena y viviré
Para llenarte de amor.

Por creer en sus ideas
Fue privado de su
ansiada libertad
Que volvía a estar presente
Cuando en medio de la gente
La veía caminar.
Los barrotes oxidados
Fueron testigos del comienzo
de ese amor
Miradas que se perdieron

**ALMERIJA
(PUT SMRTI MALAGA–ALMERIJA)**

Pukotina zore vodi od mora
Što uzburkano je u huku
Pod besmrtnim nebom,
ranjeno
Od ludila.
Putevi bez cilja
Vijugajuć se gube
Izgubljen i rasut kofer
U agoniji jada
Od juče i danas.
Ne postoji milost već
samo strah
Bolni u tišini krik
Neshvatanje ljudi u agoniji
Bratobilačkog rata.
Sedam decenija tome...
kao da je danas.
Gorka tuga
Bosonogog deteta
Na rubu ponora,
Sred meteža.
Slomljena lutka u kanalu smrti
Devojčica bez lica što
doziva majku
Traži međ' telima
Što tela više nisu.

I oplakuju pred
brodovljem zaborava
Pobedu za kojom su žudeli,
Oplakuju svoje oči,
Oplakuju rodbinu palu,
Preko krvavih bulki
Zaboravljene su duše pale.

**ALMERÍA
(A LAS CARRETERA DE LA MUERTE MÁLAGA-ALMERIA)**

Alborada rajada desde el mar
Turbado por los estallidos
Inmortales de un cielo herido
Por la locura,
Caminos sin fin
Rutas que se pierden
Maleta perdida y
resquebrajada
Donde agonizan las miserias
Del ayer y del mañana.
No existe la piedad sólo
el miedo
El grito doloroso del silencio,
De la incomprensión de un
pueblo que agoniza
Bajo el yugo de la contienda
fraticida.
Hace setenta años ...
y podría ser hoy.
Lamentos desabridos
De un niño descalzo
Al borde del precipicio,
De la confusión.
Muñeca rota en la acequia
de la muerte,
Niña sin rostro llamando
y buscando
A su madre entre los cuerpos
Que ya no son cuerpos.

Y lloran frente a los buques
del olvido
La victoria anhelada,
Lloran sus miradas,
Lloran las familias aterradas,
Sobre sangrientas amapolas
Son almas olvidadas.

TRINAEST (TRINAEST RUŽA)

Već približava se zora
Već pogleda se trinaest sreću,
U punom cvatu života
Ruže, pod jarom osude,
Trinaest osmeha ugušenih
Prestaju da čuju
Kad noć beskrajna
Stiže do svog kraja.
Trinaest simbola u životu,
Trinaest života po smrti,
Trinaest pogleda izgubljenih,
Trinaest nepravdi što traju,
Trinaest cvetova pokidanih
Lat po lat pokidanih
U prvome času zore
Bezobzirni putnik
Počup'o je.
Tamni oblaci na nebu
Reke mastiljave boje
Izdanci daleki zemlje
Što sad plače neutešna.
Već je prošla zora
Već pogledi ne sreću se.

TRECE (A LAS TRECE ROSAS)

Ya se acerca el alba
Comienzan a cruzarse trece
miradas,
En plena flor de la vida
Rosas, bajo su yugo
condenadas
Trece risas ahogadas
Se dejan de oír
Cuando la noche alargada
Llega a su fin.
Trece símbolos en vida,
Trece vidas tras la muerte,
Trece miradas perdidas,
Trece injusticias pendientes.
Trece flores deshojadas
Pétalo a pétalo, deshojadas
En la primera hora al alba
Por el caminante indiscreto
Arrancadas.
Nubes negras en los cielos
Ríos de agua entintada
Tallos lejos de la tierra.
La tierra llora desolada.
Ya ha pasado el alba
Ya no se cruzan sus miradas.

STEPENIŠTE MAUTHAUZENA

Nema cveća
U Mauthauzenu
Latice su tu od krvi
Što venu u mrzлом snegu
I vise sa hladnih žica.
Svitanje tu samo san je
I noć je teskoba teška
Što meseca električnog
Svetlost na rane pada.
Laž pobožna je sunce
Usred mraza;
Stud je uniforma
Glad pokrov i značka.
Sve prah je: svetlost,
Vazduh, misli,
Nebo, zamrljana
Prezimana
Što izmešala je vatra.
Stepenište tvoje sudbe,
Basamací patnje,
Za uspon ka svojoj smrti,
Za silazak u pak'ó.
Nosi strah svoj i ljutnju,
Na bol pljuni i nastavi.
Rađanjem kamenja i mrtvaca

Drobilica ne smori se.
Pobediti, na vrh doći,
Otpočeti sve nanovo.
Boja nade jeste siva,
tu gde sve je crno.
Kad u bari smrzloj
Tvoj odraz sneg postane,
Kad tuševi pljuju
Otrov zmijski,
Kada senka budeš samo
Međ' senkama nepomičnim
Sva ta krv će reku sabrat
Što more progutati neće.
Pričaće na kraju stenje
Istoriju zla još jednu:
Stid što znači čovek biti,
Krivicu kukavica.
Ali osuda je tvoja duga
Van zatvora zatvorenik,
Nakon noći samo noć je
Nakon žice, druga žica.

LA ESCALERA DE MAUTHAUSEN

Que no hay flores en
Mauthausen
Que son pétalos de sangre
Que se apagan en la nieve
O cuelgan de los alambres.
Amanecer es un sueño
Y la noche, pesadilla,
Que pone lunas eléctricas
Al brillo de las heridas.
El sol es una mentira
Piadosa entre tanta escarcha;
El frío es un uniforme,
El hambre insignia y mortaja.
Todo es ceniza: la luz,
El aire, los pensamientos,
Y el cielo, un borrón de
Nombres
Confundidos por el fuego.
Escalera de tu suerte,
Peldaños del sufrimiento,
Para subir a la muerte,
Para bajar al infierno.
Cargar tu miedo y tu rabia,
Escoce el dolor y avanza.
De parir piedras y muertos
La cantera no se cansa.

Vencer, llegar a la cima,
Volver a subir de nuevo.
El color de la esperanza
Es gris donde todo es negro.
Cuando en el estanque
helado
Tu mirada se haga nieve,
Cuando las duchas escupan
Su veneno de serpiente,
Cuando seas sólo una sombra
Sobre otras sombras inertes
Sangre común hará un río
Que el mar no podrá beberse.
Contarán al fin las piedras
Otra historia de barbarie:
La vergüenza de ser hombre,
La culpa de los cobardes.
Pero es larga tu condena
Preso fuera de la cárcel,
Tras la noche sólo hay noche,
Tras el alambre, otro alambre

UMORNE SU MI RUKE

Umorne su mi ruke
I duša mi napeta,
U meni tišina strašna
Viče nezadovoljna, strah iznutra kulja.

Umorne su mi ruke
A srce mi gori,
Želim da proguta me
Buka tvojih ulica što opet rađaju ljude.

Umorne su mi ruke
Osuđene da te čekam,
Toliko želim da znam,
Pravda nije stigla, ispalite je u moj glas.

Čudno osećanje imam
Kad merim svaki pedalj
Moje žeđi, natapajući se
Istom željom za revolucijom

Koju su osećali juče
Sagorevajući osmehe slikama
na fasadama
Na zidovima što digoše oni isti
Što nas zaustavljaju i danas
Pretvarajući nas
u oblake prašine
Skrivajući naše osmehe
Istim pričama
U kojima tebe tražim
Tražeći svoj koren
Želeći da otkrijem ko sam.

LA ESCALERA DE MAUTHAUSEN

Tengo las manos cansadas
Y el alma en alerta
Tengo este terrible silencio
Gritando insatisfecho, el miedo va por dentro

Tengo las manos cansadas
y el corazón ardiendo
Tengo ganas de que me devore
El ruido de tus calles renaciendo el pueblo

Tengo las manos cansadas
Sentenciadas a tu espera
Tengo tanta ansia de saber,
La justicia no llegó, dispárenle a mi voz.

Tengo una extraña sensación
Despertando cada palmo
De mi sed, empapándome
Con las mismas ganas de revolución

Que sintieron ayer
Quemando risas con pintadas
en fachadas
En los muros de los mismos
Que nos detendrían hoy
Haciendo de nosotros
nubes de ceniza
Escondiendo nuestras risas
En las mismas cunetas
Donde estoy buscándote
buscando mi raíz
intentando descubrir quién soy.

MARIO BENEDETI - ZAŠTO PEVAMO

Ako svaki čas je svojom
smrću skonč'o,
Ako vreme banditsko je leglo,
Vremena više nisu tako dobra,
Život ništa nego šuplje deblo.
Pitaćete zašto pevamo.
Ako zemlja od tuge
nam je mrtva,
Bez zagrljaja budu naši bližnji,
U prah se saspe srce čoveka
Pre nego što eksplodira stid.
Pitaćete zašto pevamo.
Pevamo jer evo huči reka
I kad huči reka huči reka.
Pevamo jer surov nema ime
A ima ime njegova karijera.
Pevamo jer dete i jer sve
I jer narod
i jer budućnost neka.
Pevamo jer preživeli
I naši mrtvi žele
da bude pesma.
Kao horizont ako smo daleki,
Ako drveće ostane bez neba,
Ako svaka noć samoća bi bila
I svako jutro bez susreta.
Pitaćete zašto pevamo.
Pevamo jer kiši po brazdi
I jer borci smo života
I jer ne možemo i nećemo
Da pesma svoj kraj upozna.
Pevamo jer uzvik dovoljan nije

I nije dovoljan sav plač grozan.
Pevamo je verujemo u ljude
I jer pobićemo poraz.
Pevamo jer sunce nas pozna
I jer proleće već po polju vija
I jer u pupoljku onoga ploda
Svako pitanje svoj
odgovor ima.

MARIO BENEDETTI - POR QUÉ CANTAMOS

Si cada hora vino
con su muerte,
si el tiempo era una cueva
de ladrones
los aires ya no eran
buenos aires,
la vida nada más
que un blanco móvil.
Usted preguntará
por qué cantamos.
Si los nuestros quedaron
sin abrazos,
la patria casi muerta
de tristeza
y el corazón del hombre
se hizo añicos
antes de que explotara
la vergüenza.
Usted preguntará
por qué cantamos.
Cantamos porque
el río esta sonando
y cuando suena
el río suena el río.
Cantamos porque
el cruel no tiene
nombre y en cambio tiene
nombre su destino.
Cantamos porque el niño
y porque todo
y porque algún futuro
y porque el pueblo.

Cantamos porque
los sobrevivientes
y nuestros muertos quieren
que cantemos.
Si fuimos lejos como un horizonte,
si aquí quedaron árboles y cielo,
si cada noche siempre
era una ausencia
y cada despertar un desencuentro.
Usted preguntará
por qué cantamos.
Cantamos porque llueve
sobre el surco
y somos militantes de la vida
y porque no podemos
ni queremos
dejar que la canción
se haga ceniza.
Cantamos porque el grito
no es bastante
y no es bastante el llanto
ni la bronca.
Cantamos porque creemos
en la gente
y porque venceremos la derrota.
Cantamos porque
el sol nos reconoce
y porque el campo huele
a primavera
y porque en este tallo
en aquel fruto
cada pregunta tiene su respuesta.

FLAMENKO, REČ SAOSEĆANJA I POBUNE

Svakako nije ništa neobično, niti mimo tradicije, da se napevi flamenka dotiču socijalnih tema. Naprotiv, tako je bilo još od prvih pevača, čije je pevanje još sredinom XIX veka zabeležio Antonio Maçada Demofilo. Ovi napevi, objavljeni u čuvenoj knjizi Napevi flamenka, obrađivali su ne samo ljubavne teme, nego i teme bede, teškog rada i eksploatacije dece, kao što govori sledeća martineta:

*Na ulazu u rudnik
Mališan je došao,
Izgledao mu je tako dubok
Da se demonu pomolio.*

Česte su bili i zatvorske teme, kao u martineti koja peva:

*Drhteći od straha
Pojaviv se na vrata,
Dadoše mi sabljom
Koja zidom zapara.*

Poneki napjev doticao se i neke političke teme, kao što je to segirija koja govori o pogibiji liberala Rafaela Rijega, borca protiv apsolutizma Ferdinanda VII, 1823. godine:

*Onog dana kada u kapeli
Položiše Rijega,
Uzdasi njegovih vojnika
Čuli su se do neba.*

Ovaj socijalni karakter poezije flamenka, naravno, nije ni malo slučajan, jer flamenko predstavlja umetnost jednog dela španskog naroda, izvorno andaluzijskih Cigana, čiji je socijalni položaj bio, a i ostao težak. Stoga je karakter ove poezije veoma osećajan, a duh borben, pa i prkosan. Flamenko, to su reči saosećanja i pobune. Ove odlike poezije flamenka održale su se i do danas, samo su se konkretne teme promenile i donekle politizovale.

Napevi koje ćemo slušati večeras umetnički su odraz španskog građanskog rata, krik protiv nečuvanih užasa koje je fašizam počinio i borbeni usklik španskog naroda koji se digao u odbranu svoje slobode. On je i spomen na duh internacionalizma, duh ljudske solidarnosti i spremnosti na samožrtvovanje, duh koji je u ovo tragično vreme doživeo svoju apogeju.

Što se tiče flamenka kao muzičkog oblika, u večerašnjem recitalu, koji će izvesti pevači Hesus Romero i gitarista Samuel Ortega, čućemo njegove različite stilove ("palos") kao što su solea, petenera, serana, fandango, media granaina i druge. Što se tiče teksta, čućemo i flamenko na pesmu Antonija Maçada U GRANADI DESIO SE ZLOČIN, koja opisuje ubistvo velikog španskog pesnika Garsije Lorke. Večerašnji recital počinje ROMANSOM O EL AGUAUČU, koju je napisao Huan Moriljo. El Aguauču je farma u blizini andaluzijskog mesta Fuente de Andalusiya, gde su fašisti u svom krvavom piru ubili preko sto civila, među njima 27 žena. Tog strašnog dana o kojem govori Romansa o El Aguauču, nakon zlostavljanja i izivljavanja, ubili su i bacili u bunar šest devojaka. Imale su između 16 i 22 godine.

Roman Balvanović

ROMANSA O EL AGUAUČU¹
(Fuentes de Andalusiya)
(Guahira)

Ispod vode šum žubori
Vetar sluša sve to jače
Preko vrela viš' ne duva
Nad izvorom tiho plače.
To trides't i šeste beše
Jednog toplog letnjeg dana
Kad grupa je budžovana
Falangista i tirana
Otkinula granu ruža
Ovom selu punom sanja.
Lati grane procvetane
Svaku za se iščupaše
Pa gole i silovane
U bunar ih pobacaše.
Uspeh ovaj proslaviše
Usred pesme, šale, smeha
Što bujicu rečnu stvori;
Užasa i suza reka
Ulicama sela tekla
Slaveć uspeh pun leleka.
I proleća otad svakog
kad narandža miris oda,
Grana ruža iz izvora
Niče, vičući: sloboda!

¹ Dramu pod gornjim naslovom napisao je Huan Moriljo. Guahira je kubanska narodna pesma.

ROMANCE DEL AGUAHUCHO
(Fuentes de Andalusiya)
(Guahira)

Susurra bajito el agua
en los oídos del viento
que no pase ya por fuentes
que fuentes llora en silencio.
Fue en el año treinta y seis
en un día de verano cuando
un grupo de caciques
falangistas y tiranos robaron
un ramo de rosas a este
pueblo sevillano.
Sus pétalos en flor uno a uno
lo arrancaron y desnudas y
violadas a un pozo las tiraron.
Publicaron sus hazañas
entre risas, burlas y cantos
que hizo de fuente un río
de lágrimas y de espanto
por las calles de este pueblo
sus hazañas publicaron.
Y cada primavera cuando
el aire huele
a azahar un rosal
sale del pozo
Gritando ¡libertad!

MINERA²

Rudari se pojavili,
Republike borci stari,
Goloruki ali hrabri
slobodu čvrsto branili.

Sve od seviljskih ciglana
Pa do rudarskih bazena
Pronosiše vrh svog stega
Republiku, svetlo dana,
Rudari iz grada Uelva.

² Vrsta flamenka iz rudarskih planina kraj Kartahene.

SERRANA³

Zvona plaču, zvone
Vrh kula Granade
Zvona plaču, zvone
Jer ubiše snove
Marijane mlade.

Od svoje slušah sestre
Od rođena mi danka
Da želi živeti i mret
Kao republikanka.

³ Jedan od starih oblika flamenka.

MINERA

Los mineros que vinieron
Republicanos valientes
Con las uñas y los dientes
La libertad defendieron.

A loe tejares de Triana
Desde las cuencas mineras
Portaron en sus banderas
La verdad republicana
Los mineros de Huelva

SERRANA

Lloran campanas,
en las torres de graná,
lloran campanas
porque han matao
los sueños de Mariana.

Desde el día en que naci
Yo escuchaba a mi hermana
que ella quería vivir
y morir republicana.

PETENERA⁴

U masline senku sedoh
I pomislih tiho tiše
Da plod njen je tako gorak
Moja patnja još i više.

Ruke su mi snemoćale
Od argata tako teškog
Telo mi je posve bolno
I srce mi uništeno.

Iz cvetnjaka ruže rastu
Iz izvora lije voda
A iz pete regimente
Republika i sloboda.

---

⁴ Petenera je vrsta flamenka koja izražava najdublja, najtragičnija osećanja. Peta regimenta, Quinto Regimiento de Milicias Populares, elitna i slavna jedinica republikanske vojske.

MEDIA GRANAINA⁵

Jekom zvonkom pesme moje
Snažnom jekom mog napeva
Jekom zvonkom pesme moje
Pravde ištem i spomena,
Škole, knjige i slobode
i da ne vrate se stara vremena.

---

⁵ Media granaina je stil flamanka iz Granade.

PETENERAS

A la sombra de un olivo
me puse a considerar
que si su fruto es amargo
mis penas amargan más.

Las manos tengo encalla
del trabajo tan forzado
tengo el cuerpo dolorido
y el corazón destrozado.

Del rosal salen las rosas
El agua del manantial
Y de la quinta columna
Republica y libertad.

MEDIA GRANAINA

Con el eco del cantar
de esta copla mía
con el eco del cantar
pido justicia y memoria
cultura y libertad
y que no se repita la historia.

FANDANGO⁶

Kraj seviljske jedne zgrade
što Kap Mleka naziva se⁷
Kraj seviljske jedne zgrade
Mrtav osta Blas Infante
Al' za njime seme pade
Mislićemo večno na te.

Autonomiju isk'o
Pos'o, hleba i slobodu
Autonomiju isk'o
Fašista je zato smak'o
U Malagi andaluskoj
Druga bakrom obojenog⁸.

Ustaj robe što si gladan
Siromašku ovog sveta
Ustaj robe što si gladan
Uzvknimo svi ko jedan
Živela Internacionala.

---

⁶ Oblik flamenka iz Kadiza, s prekomorskim uticajima, posebno crnačkim.

⁷ "Kap Mleka" je ime institucije koja je pomagala siromašnim majkama sa bebama da se bolje hrane, kako bi mogle da doje.

⁸ Zastava Andaluzije, sa kojom se "otac Andaluzije" Blas Infante često prikazuje, zelene je boje.

FANDANGOS

En un lugar de Sevilla
Llamado gota de leche
En un lugar de Sevilla
Mataron a Blas Infante
Pero quedo su semilla
Nunca vamos a olvidarte.

Por pedir la autonomía
Trabajo y libertad
Por pedir la autonomía
Un fascista lo mato
En Málaga Andalucía
Al compañero caparros.

En pie esclavos sin pan
Arriba pobres del mundo
En pies esclavos sin pan
Unidos todos en un grito
Viva la internacional.

U GRANADI DESIO SE ZLOČIN⁹

Video se međ' puškama
Gde ulicom dugom kroči
I na hladno stiže polje
Zvezde gde još trepte zori.
Ubili su Federika
Kad svetlost se bori s noći.
I stroj streljački ne smede
Pogledati mu u oči.
Zažmuriše svi moleć' se:
ni Bog ti neće pomoći!
Mrtav pade Federiko
– krv na čelu, olovo u drobi –
... Da u Granadi, njegovoj
Granadi, znajte
– jedna Granada!
– desio se zločin.

⁹ Antonio Maćado, El Crimen fue en Granada, prva strofa: El Crimen.

EL CRIMEN FUE EN GRANADA

Se le vio, caminando entre
fusiles,
por una calle larga,
salir al campo frío,
aún con estrellas de la
madrugada.
Mataron a Federico
cuando la luz asomaba.
El pelotón de verdugos
no osó mirarle la cara.
Todos cerraron los ojos;
rezaron: ¡ni Dios te salva!
Muerto cayó Federico
–sangre en la frente y plomo
en las entrañas–
... Que fue en Granada
el crimen sabed
–¡pobre Granada!
– en su Granada.

IZBAČENI (Solea iz Trijane)¹⁰

Žive da to život nije
Dobili su opet otkaz
I ne mogavši da plate
Sad bez krova svaki osta.

Proklete neka su vlade
Ta tržišta i bankari
Što ti kradu, stalno kradu,
Ponos, novac i sve stvari.

Sjedinjeni u glas jedan
Viknućemo rečju pravom
Rad je naše jasno pravo
Beskućniku krov nad glavom.

¹⁰ Solea je najvažniji oblik tzv. dubokog pevanja (cante jondo). Trijana je predgrađe Sevilje, poznato po flamenku.

LOS DESAHUCIOS (Soleá de Triana)

Viven en un sin vivir
Han perdió su trabajo
Y como no puen paga
La vivienda le han quitao.

Malditos sean los gobiernos
Los mercaos y los banqueros
Que te roban y roban
La dignidad y los dineros

Unidos en una voz
Vamos a gritar bien alto
Que queremos trabajar
Y que paren los desahucios.

MILONGA¹¹

Ćutao je stalno narod
Otkako se sunce rodi
Svetlost što ga obasjava
Nestade u morskoj vodi.

Kad već bog čoveka stvori
Prilikom i slikom svojom,
Zašto jedni tol'ko teku
Dok drugima fali mnogo?

Prekini sad svoju ćutnju
Strah svoj bedni i samoću
Snažno bolje šaku digni
I uzvikni ti slobodu.

---

¹¹ Kao oblik flamenka, milonga se razvila pod uticajima iz Latinske Amerike, posebno istoimenog argentinskog narodnog plesa.

MILONGA

Mudo se ha quedado
el pueblo
desde que se puso el sol
y la luz que lo alumbraba
poco a poco se apago.

Y si es verdad que dios
hizo al hombre
a su imagen y semejanza
¿Por qué unos tienen tanto
y a otros tanto nos falta?

Rompe ya con tu silencio
con el miedo y la soledad
y levanta fuerte el puño
para gritar libertad.

GAROTIN¹²

Pevanjem ti želim reći
Sve što ćutim sada brate
Da sve ono što ti fali
Drugi jede, tebi krade.

Taj garotin, taj garotan,
Skupa, skupa, skupa stoje
Skupa stoje uz San Huan¹³.

Da istraže žele mesec
Mesec žele da istraže
Dok radnici dotle mnogi
Ne zarade ni toliko
Da uzmognu da se hrane.

Taj garotin, taj garotan...

Neka njima sve te zvezde
Neka njima mesec sjajni
A mi ćemo sjedinjeni
Srediti zemaljske stvari.

Taj garotin, taj garotan...

---

¹² Vrsta napeva flamenka asturijanskog porekla.

¹³ U garotinu tipičan pripev, šaljivog karaktera: Al garrotin, al garrotan por ver a la vera de la vera van.

GARROTIN

Quiero decirte cantando
hermano lo que yo siento
que to lo que a ti te falta
otro se lo está comiendo

Hay garrotín, hay garrotan
Que de la vera, vera, vera
de la vera de san Juan

quieren descubrir la luna
la luna quieren descubrir
y mientras tantos
Habemos obreros
que no ganamos ni pa vivir.

Hay garrotín, hay garrotan...

Deja a ellos con su Luna
déjalo con sus estrellas
y nosotros vamos a unirnos
para arreglar la tierra.

Hay garrotín, hay garrotan...

ANDALUZIJA

Bela od soli
Zelena od masline¹⁴
I republikanska –
Sviđalo se kome il' ne.

Ko golubica
Kad zavoli vetar
Slobodnu te volim
Ko mis'o, ko etar.

Andaluzijo, Andaluzijo,
Sad oči otvori,
Nov dan se probudio.
Andaluzijo, Andaluzijo,
Ustani već jednom
Da se ne bi dan izgubio.

Šalovima crnim
Oplakuješ tiše
One što umreše
One što ubiše.

Al' lance sad strgni
Suze nek' ne liju
Jer deca se tvoja
Za slobodu biju.

---

¹⁴ Zastava Andaluzije je zeleno–bela.

ANDALUCIA

Blanca de la sal
del olivo el verde
y republicana
pese a quien le pese.

Como una paloma
que enamora al viento
yo te quiero libre
como el pensamiento.

Andalucía, Andalucía,
abre tus ojos
a un nuevo día.
Andalucía, Andalucía
que ya no es hora
de estar dormía.

Con negros pañuelos
has secado tu llanto
por los que murieron
y los que mataron.

Rompe las cadenas
deja de llorar
que tus hijos luchan
por la libertad.

Andalucía, Andalucía,
abre tus ojos
a un nuevo día.
Andalucía, Andalucía
que ya no es hora
de estar dormida.

TANGO I TIENTO¹⁵

Navodnimo zemlju sada
Uzvicima naše nade
Navodnimo zemlju sada
Da na svetu nikad više
Glad' ne bude niti rata.

Kada dospe naša žetva
Nekim jutrom ranim, svežim
Kada dospe naša žetva
Klasje će se tada žalit
Srp će se uželet vetra.

Težače, težače
Ti iščupaj korov
Što po drumu niče.

Hoću slobodu, hoću slobodu,
Kao sunce što svakoga dana
Osvetljava tvoju zoru.

Kako lepo veče pada
Kad ulice sve okite
Obojenim zastavama.

Trijana je divnog lika
Kad zastava s mosta kliče
Neka živi Republika.

---

¹⁵ Tango je oblik flamenka na koji je uticala afrička i karijska muzika. Tiento, varijacija tanga, mračnog je, turobnog, bolnog teksta.

TANGOS Y TIENTOS

Vamos a regar la tierra
Con un grito de esperanza
Vamos a regar la tierra
Para que no haya en el mundo
Ni más hambre ni
más guerras.

Cuando despierta la siega
Por la mañana temprano
Cuando despierta la siega
Las hoces besan el viento
Y las espigas se quejan.

Campesino, campesino
Arranca las malas yerbas
Que crecen por los caminos.

Libre quiero ser,
libre quiero ser
Como el sol que cada día
Alumbra tu amanecer

que bonita es la vela
cuando le llenan las calles
de banderas colora.

que bonita esta Triana
cuando le ponen al puente
banderas republicanas.

republicana es la luna
republicano es el sol
republicana mi hermana
y republicano yo.

carnicerito de fuentes
prepárame un pucherito
que viene mi pare harto
de aguantar al señorito.

**Udruženje
Španski borci
1936-1939**

Projekat je realizovan zahvaljujuci fondaciji Rosa-Luxemburg-Stiftung,
Kancelarija za jugoistočnu Evropu

Supported by Rosa Luxemburg
Stiftung Southeast Europe with
funds of the German Federal
Foreign Office.

I uz podršku Udruženja Arhiv rata i izgnanstva (AGE), Nacionalnog arhiva Katalonije (ACN), Jugoslovenske Kinoteke, Instituta Servantes i Dom kulture Studentski grad.

INO PASARÁN!

80 godina Internacionalnih Brigada

